

Orijinal Araştırma

Türkiye'deki Süreli Hemşirelik Dergilerinde Yayımlanmış Araştırmalarda Ölçeklerin Kullanım Biçimleri ve Üretilen Bilgilerin Ölçek Yapısına Uygunluğu

The Use of Scales in Research in Nursing Journals and the Conformity of the Produced Information to the Scale Structure

Zekiye KARAÇAM ^a, Sinem ÖCALAN ^b, Selvinaz ALBAYRAK ^c, Kafiye EROĞLU ^d

^a Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, AYDIN, TÜRKİYE

^b Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, ANKARA, TÜRKİYE

^c Dr. Öğr. Üyesi, İstinye Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İSTANBUL, TÜRKİYE

^d Prof. Dr., Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, İSTANBUL, TÜRKİYE

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı hemşirelik araştırmalarında ölçeklerin kullanım biçimleri ve üretilen bilgilerin ölçek yapısına uygunluğunun incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı nitelikte olan bu araştırma, 01.07.2021 ve 01.09.2021 tarihleri arasında Türkiye'de 2018-2020 yılları arasında düzenli olarak, süreli yayınlanan 20 adet hemşirelik dergisi üzerinde yapılmıştır. Çalışmada 250 araştırmada kullanılan 385 ölçeğin raporlanma özellikleri incelenmiştir. Veriler soru formu ile toplanmış ve tanımlayıcı istatistikler ile analiz edilmiştir.

Bulgular: Çalışmalarda kullanılan ölçeklerin %96.9 (n= 373)'ünün araştırmanın amacına uygun olduğu ve %82.3 (n= 317)'ünün araştırma amacının ölçek yapısına uygun biçimde yazıldığı belirlenmiştir. Araştırmalarda kullanılan ölçeklerin %84.9 (n= 327)'ünde ölçek tipi ve %66 (n= 254)'sında amacı rapor edilmiştir. Çalışmaların %83.7 (n= 322)'sinde özgün ölçek sahiplerine atıf yapıldığı, %11.2 (n= 43)'sinde özgün ölçeğe ve %74.8 (n= 288)'inde Türkçe formuna ilişkin güvenilirlik bilgilerinin yazıldığı saptanmıştır. Çalışmaların %88.3 (n= 340)'ünde ölçeğin değerlendirme şekli açıklanmıştır. Ölçeklerin %50.9 (n= 196)'unda uygulanma şekli açıklanmış ve %26.5 (n= 26.5)'inde veriler ölçeğin uygulanma şekline uygun toplanmıştır. Ölçeklerin %76.1 (n= 293)'inde analizlerin, %76.1 (n= 293)'inde bulguların ölçeğin değerlendirme şekline uygun rapor edildiği belirlenmiştir.

Sonuç: Bu çalışma, hemşirelik araştırmalarında ölçek kullanımı ile ilgili bazı yetersizliklerin olduğu sonucu açığa çıkarmıştır. Ölçeklerin orijinal yapısına uygun biçimde uygulanması ve değerlendirilmesi sağlanarak daha nitelikli bilgi üretimine katkı sağlanabilir

Anahtar Kelimeler: Araştırma, Bilim, Hemşirelik, Ölçek, Yöntem

ABSTRACT

Aim: The purpose of this research is to examine the use of scales in nursing research and the appropriateness of the produced information to the scale structure.

Material and Methods: This descriptive study was conducted on 20 nursing journals published regularly between 2018-2020 in Turkey between 01.07.2021 and 01.09.2021. The reporting characteristics of 385 scales used in 250 studies were examined. The data were collected using the questionnaire, and analyzed using descriptive statistics.

Results: It was determined that 96.9% (n= 373) of the scales were appropriate for the aim of the study, and the research aim of 82.3% (n= 317) were written in accordance with the scale structure. The type of 84.9% (n= 327) of the scales in the studies and the aim of 66% (n= 254) were reported. It was found that 83.7% (n= 322) of the studies included references to authors of the original scale, and 74.8% (n= 288) included reliability information about the Turkish adaptation.

Conclusion: This study revealed that there are some inadequacies regarding the use of scales in nursing research. It can be contributed to the production of more qualified information by ensuring that the scales are applied and evaluated in accordance with their original structure.

Keywords: Method, Nursing, Research, Scale, Science

*Sorumlu Yazar: Zekiye KARAÇAM

Adres: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, AYDIN, TÜRKİYE

e-posta: zkaracam@adu.edu.tr zekiyeakaracam@yahoo.com

Geliş tarihi: 01.05.2023

Kabul tarihi: 17.07.2023

GİRİŞ

Hemşirelik bilim ve sanata dayalı uygulamalı bir meslektir. Hemşirelik alanında bilimsel araştırmalar, sıklıkla bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri kullanarak, bilimsel bilgi oluşturmak ve toplumda karşılaşılan problemlerin çözümüne yönelik çalışmaların yürütülmesi ve bu problemlerin çözümünde gerekli olan teori ve kanunların oluşturulması amaçları ile kullanılmaktadır. Bu süreç profesyonel gelişimin sağlanması ve sürdürülebilmesi için zorunludur (Erdoğan, 2014; Özdamar, 2003).

Araştırma kavramı, "problemlere güvenilir çözümler aramak amacı ile planlı ve sistemli olarak verilerin toplanması, analizi edilmesi, yorumlanması, değerlendirilmesi ve rapor edilmesi süreci" şeklinde de ifade edilmektedir (Güler, Halıoğlu ve Taşgın, 2013). Araştırma sürekli bir öğrenme, arama, bilinmeyi biliniyor yapma ve aydınlatma sürecidir ve kısaca mevcut durumdan daha iyi ve arzulanana duruma geçebilmek için, gerekli kararları almada zorunlu olan verilerin toplanıp değerlendirilmesi ve yol gösterici olarak kullanıma hazır hale getirilmesidir (Güler ve ark., 2013; Nahcivan, 2014; Özdamar, 2003).

Bilimsel araştırma yöntemleri, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmak amacı ile birden fazla tekrarlandığında, daima aynı sonuçları ortaya koyan kuramlara ulaşabilme seçenekleri olarak gösterilebilir. Bilimsel araştırma yöntemleri, belirli bir metodolojiye dayalıdır ve pozitivist bakış açısı ile analiz ve yorum yapmayı gerektirir. Fikir aşamasında iken bilimsel düşüncedir ve eylem aşamasında ise bilimsel araştırma basamaklarının birleşiminden oluşur. Bilimsel araştırma yöntemlerinin amacı, kanıtlanmış veri elde etmek için, sistematik çalışma ve analizlere dayalı olarak genellenebilir doğru bilgilere erişmektir (Erkuş, 2003; Güler ve ark., 2013; Nahcivan, 2014; Özdamar, 2003).

Günümüzde hemşirelik alanında nicel, nitel ve karma yöntemlerin kullanıldığı pek çok sayıda bilimsel araştırma yapılmakta ve yayımlanmaktadır. Yine son yıllarda hemşirelik alanında yapılan nicel araştırmaların veri toplama sürecinde, daha önceden geçerlik ve güvenilirliği yapılmış ölçme araçlarının yaygın olarak kullanıldığı gözlenmektedir (Erdoğan, 2014; Esin, 2014; Karaçam, 2019). Ancak bu ölçüm

araçlarının kullanımında, etik ilkelere uygun hareket edilmesi ve ölçeği geliştiren ve/veya Türkçeye uyarlayan yazarlara atıfta bulunulması gerekmektedir (Atsü, 2011; Yükseköğretim Kurulu, 2022). Ayrıca planlanan araştırma başlığı ve amacının, ölçeğin amacı ve yapısına uygun olması beklenmektedir. Örneğin, ölçeğin değerlendirmesinde anksiyetesi olan ve olmayan (kategorik değişken) gibi bir kesme noktası ya da derecelendirme varsa, bu ölçeğin kullanıldığı araştırmalarda "anksiyete görülme sıklığı ve ilişkili faktörler" incelenebilir. Eğer ölçeğin değerlendirmesinde "ölçek puanlarının artması anksiyetenin arttığını göstermektedir (sürekli değişken)" şeklinde bir ifade ya da benzeri varsa, bu araştırmalarda sadece "anksiyete ile ilişkili faktörler" incelenebilir, ancak tüm katılımcıların puan ortalamaları üzerinden katılımcıların anksiyete düzeyi düşük/orta/iyi gibi yorumlar yapılması uygun görülmemektedir (Nahcivan, 2014; Özdamar, 2003). Hemşirelik araştırmalarında, bu konuda sıklıkla uygun olmayan anlatımların yer aldığı dikkati çekmektedir.

Araştırmalarında daha önceden hazırlanmış, geçerlik ve güvenilirliği yapılmış ölçme araçlarını kullanan araştırmacıların, çalışmalarının yöntem bölümünde kullandıkları ölçekler ile ilgili çalışma sürecinde (verilerin toplanması, analizi ve sonuçların yorumlanması) kendilerine yol gösterebilecek, doğru yöntemleri kullanmalarını ve doğru bilgileri üretmelerini sağlayabilecek bilgilere yer vermeleri gerekmektedir. Bu bilgiler ölçeğin amacı, güvenilirlik bilgileri (geliştiren ve/veya Türkçeye uyarlama çalışmalarına dayalı), ölçeklerin yapısı (likert ya da dikotom/ikili...vb.), uygulanma/doldurulma şekli (öz bildirim, yüz yüze görüşme, gözlem ve ölçüm...vb.) ve değerlendirme şekli (sürekli: puanların artması/azalması durumun şiddetinin arttığını/azaldığını ya da kategorik değişken: olan ya da olmayan) oluşmaktadır. Ayrıca araştırmanın başlık ve amacının oluşturulmasında, verilerin toplanmasında, analizinde ve elde edilen verilerin yorumlanmasında da orijinal ölçeğin geliştirilme amaç ve yapısına uygun bir kullanım şekli önerilmektedir (Akgül, 2003; Erkuş, 2003; Esin, 2014; Koçoğlu ve Akın, 2020; Özdamar, 2003).

Literatürde araştırmalarda raporlanması gerekli bölümleri inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Bu

çalışmalarda, araştırmalarda etik onam alınma durumunun (Bridoux ve ark., 2014; Bonsu Dan, Afoakwah, Abedi, Higgins ve Austin, 2022; Schroter, Plowman, Hutchings ve Gonzalez, 2006; Wu ve ark., 2019), istatistiki analiz ile ilgili bölümlerin (Held ve ark., 2022) ve uluslararası yazım standardizasyonları ile tüm makalede bulunması gereken özet, giriş, yöntem, tartışma, sonuç, öneriler ve fon kaynakları hakkındaki bilgilerin (Guglielminotti ve ark., 2014; Jeelani ve ark., 2014; Karaçam, Şen ve Yıldırım, 2015; Nahcivan ve Seçginli, 2017) incelendiği görülmektedir. Wu ve arkadaşları (2019), 2013-2016 yılları arasında, 12 hemşirelik dergisinde yayınlanan klinik araştırmaların %25.9 (n= 2459/9488)'ünün etik onamdan bahsettiğini, %51.8 (n= 4916/9488)'inde bilgilendirilmiş onam ve %27.4 (n=2600/9488)'ü yazılı onam alındığını rapor etmişlerdir. Ülkemizde yapılan bir çalışmada ise bir ulusal hemşirelik dergisinde yayınlanan araştırmaların deseni, konu alanı, örneklem grupları, veri toplama araçları, yazarların sayısı ve ünvanları, kullanılan kaynakların sayı ve özellikleri incelenmiştir (Ünsal ve Sökmen, 2011).

Literatürde ölçek kullanım biçimlerinin incelendiği yalnızca bir çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmada, Matthey (2021), babalar için Edinburgh Doğum Sonu Depresyon Ölçeği (EPDS)'nin kullanıldığı bazı araştırmalarda, ölçeğin değerlendirilmesi alanında kesme noktasının hatalı raporlandığını ve dolayısı ile mevcut duruma uygun olmayan sonuçların elde edildiğini bildirmiştir. Ayrıca bu çalışmada, doğum sonrası depresyonun varlığını saptamada, ölçeğin kesme noktası İngilizce konuşan erkekler için 12 ve daha fazla, kadınlar için ise 13 ve daha fazla puan iken, bazı çalışmalarda kesme noktası için cinsiyetin dikkate alınmadığı ve hatta olması gerekenin dışında 10, 11, 13 ve daha fazla puan değerlendirmelerinin yapıldığı, bazılarında da çalışmanın farklı bölümlerinde farklı ifadelerin yer aldığı bildirilmiştir (Matthey, 2021).

İyi tasarlanmış yapılmış ve yayınlanmış hemşirelik araştırmaları, hemşirelik bilim ve sanatına ilave olarak, hemşirelikte kanıta dayalı uygulamaların ve bakım niteliğinin geliştirilmesinde de önemlidir. Son yıllarda hemşirelik alanında ölçek kullanılarak yapılan araştırmaların başlık, amaç, veri toplama, analiz ve sonuçların yorumlaması süreçlerinde,

ölçme araçlarının yapısına uygun olmayan bazı yaklaşımların sıklıkla kullanıldığı gözlenmiş ve bu durumun açığa çıkarılması amacı ile bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Elde edilen bilgilerin mevcut ölçüm araçları ile yapılan hemşirelik araştırmalarının iyi tasarlanmasının, üretilen bilgilerin doğruluğunun ve dolayısı ile hemşirelikte araştırmaya/kanıta dayalı uygulamaların geliştirilmesine katkı oluşturması beklenmektedir.

Araştırmanın amacı ve araştırma soruları

Bu araştırma, hemşirelik araştırmalarında ölçeklerin kullanım biçimleri ve üretilen bilgilerin ölçek yapısına uygunluğunun incelenmesi amacı ile yapılmıştır. Çalışmanın soruları aşağıdadır:

1. Araştırmalarda rapor edilen araştırma amacı, kullanılan ölçeğin amaç ve yapısına uygun mudur?
2. Araştırmaların yöntem bölümünde, kullanılan ölçeklerin yapısı/tipi, amacı, ölçek sahibine atıf, ölçeğin orijinal ve Türkçe (varsa) formu için güvenilirlik bilgileri, ölçeğin uygulanma ve değerlendirme şekli rapor edilmiş midir?
3. Araştırmalarda kullanılan ölçeklerin uygulanma şekli (verilerin toplaması), ölçekte rapor edilen orijinal yapısına uygun mudur?
4. Araştırmalarda analizler, ölçeğin değerlendirme şekline uygun olarak yapılmış ve bulgular, metin sonu ve özetteki sonuçlar ölçek yapısı ve değerlendirme şekline uygun olarak rapor edilmiş midir?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma Türü

Bu araştırma hemşirelik alanında yapılan ve yayınlanan araştırmalara dayalı tanımlayıcı araştırma olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma 01.07.2021 ve 01.09.2021 tarihleri arasında, Türkiye'de yayınlanan süreli hemşirelik dergileri üzerinde tarama yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de araştırmanın yapıldığı tarihten önceki son üç yıl içinde (2018-2020 yılları arasında) düzenli olarak yayınlanan 20 adet süreli hemşirelik dergisinin tüm sayılarının incelenmesi sonucu, en az bir geçerlilik ve güvenilirliği yapılmış ölçek kullanılarak yapılmış toplam 570 araştırma oluşturmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırmaya Dâhil Edilen Dergiler ve Makale Sayılarına İlişkin Bilgiler

Dergi Adı	Ölçek içeren makale sayısı	Çalışmaya alınan makale sayısı
Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi	47	20
Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi	25	11
Florence Nightingale Journal of Nursing	32	14
Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi	29	12
Hemşirelik Bilimi Dergisi	25	11
Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi	12	5
Journal of Education and Research in Nursing	54	23
Psikiyatri Hemşireliği Dergisi	63	26
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi	22	9
Türk Hemşireler Derneği Dergisi	3	1
Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi	9	4
Kardiyovasküler Hemşirelik Dergisi	26	11
Diyabet, Obezite, Hipertansiyon ve Hemşirelik Forumu Dergisi	14	6
Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi	18	8
Nefroloji Hemşireliği Dergisi	11	5
Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi	15	7
Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi	6	3
Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi	40	15
Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi	56	22
Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi	58	24
Toplam Makale Sayısı	570	237

Çalışmanın yapıldığı dönemde Türkiye’de hemşirelik alanında yayın yapan 21 süreli dergi bulunmakta idi. Bu dergilerin tamamının yayınlarına erişilmesi hedeflenmiş, ancak dergilerden biri (Yaşam Boyu Hemşirelik Dergisi), araştırmanın kapsadığı dönemde düzenli yayımlanmadığı için çalışma kapsamına alınmamıştır. Ayrıca incelenen hemşirelik dergilerinde yayınlanan alan dışı makaleler de incelemeye alınmamıştır.

Araştırmanın örnekleme alınacak en az araştırma sayısı, evreni bilinen örnekleme yöntemi ile konuya ilişkin daha önce yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmadığından, maksimum örneklem hacmini elde edecek biçimde; $N= 570$, $p=0.50$, $q= 0.50$ ve $t= 1.96$ ($\alpha= 0.05$) değerlerine dayalı olarak hesaplanmış ve 230 olarak bulunmuştur (Sünbuloğlu ve Sünbuloğlu, 1988). Olası örneklem kayıpları dikkate alınarak araştırmada 238 araştırma makalenin incelenmesine karar verilmiştir. Her bir dergiden alınacak makale sayısı tabakalı örneklem hesabı ile belirlenmiştir. Yine her bir dergilerden hangi makalelerinin örnekleme dahil edileceği, <https://www.randomizer.org/> yardımı ile basit rastgele

örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Her bir dergideki makalelerin sıralanmasında makalenin yayın yılı ve sayısı numarası dikkate alınmıştır. Araştırmaların incelenme sürecinde, bir çalışmanın dahil edilme kriterlerine uygun olmadığı tespit edilmiş ve örnekleme 237 çalışma alınmıştır. Çalışmaların bazılarında birden fazla ölçek kullanılması nedeniyle analizler toplam 385 ölçek üzerinden yapılmıştır.

Araştırmaların belirlenmesinde konu ya da ölçek türü ve yapısına göre seçim yapılmamış, çalışma için belirlenen tarihlerde belirlenen dergilerdeki tüm ölçek kullanılarak yapılmış ve yayınlanmış araştırmalar dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda geliştirilen bir soru formu ile toplanmıştır (Bridoux ve ark., 2014; Erkuş, 2003; Esin, 2014; Karaçam, 2019; Koçoğlu ve Akın, 2020 Matthey, 2021; Wu ve ark., 2019). Bu soru formunda; araştırmanın yayın yılı, ölçek adı, ölçek yapısı/tipi, araştırmada rapor edilen amacın ölçek ile elde edilebilecek veri yapısına uygunluğu, ölçeğin amacı, ölçek sahibine atf, ölçeğin orijinal ve Türkçe (varsa) formu için güvenilirlik bilgileri, ölçeğin uygulanma ve değerlendirme şekli, veri toplamanın uygulama şekline uygunluğu, analizlerin ölçeğin değerlendirme şekline uygunluğu, bulgular, metin sonu ve özetteki sonuçların ölçek yapısı ve değerlendirme şekline uygunluğunu değerlendiren 15 soru yer almıştır. Bu çalışmada

araştırmalarda kullanılan ölçekler için yapılan atıfların doğru yazılıp yazılmadığı değerlendirilememiştir.

Soru formunun geliştirilmesinde önce taslak bir metin oluşturulmuş, ardından tüm araştırmacıların katıldığı bir oturumda, örnek ölçek kullanan araştırmaların raporları incelenmiş ve forma son şekli verilmiştir. Sorular “Evet”, “Hayır”, “Belirsiz” ve “Anonim” olarak değerlendirilmiştir. Araştırmalarda, bir soru ile ilgili hem uygun, hem de uygun olmayan bilgiler yer aldığı, bir bilginin hem doğru hem de yanlış olarak kabul edilemeyeceği varsayımı ile böyle bir durum da “hayır” olarak değerlendirme yapılmıştır. Araştırmalarda bilginin yer almadığı durumlar “belirsiz” olarak değerlendirilirken, literatürde ölçek olarak kullanılan, ancak ölçek sahibinin ve güvenilirlik bilgilerinin rapor edilmediği ölçüm araçları (Görsel Analog Skalası, APGAR skoru vb.) “anonim” olarak değerlendirilmiştir.

Pilot Çalışma

Çalışmaya başlamadan önce, tüm araştırmacılar farklı dergilerden seçilen 10 araştırmayı, hazırlanan soru formu ile bağımsız olarak inceleyerek pilot çalışma yapmışlardır. Ardından tüm araştırmacıların katıldığı bir toplantıda, tüm araştırmacıların her bir araştırma için, her bir soruya yönelik oluşturdukları yanıtlar karşılaştırılmış ve yazarlar arasında oluşan görüş farklılıkları tartışma yolu ile giderilmiştir. Bu süreçte incelenen araştırmalar analiz kapsamına alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Bu çalışma ikisi bilimsel araştırma alanında ulusal ve uluslararası üst düzey yetkinliği ve deneyimleri olan toplam dört araştırmacı tarafından yapılmıştır. Araştırma verileri, araştırmacılar ikiye bölünmüş ve oluşturularak (bir deneyimli ve bir genç araştırmacı olacak biçimde) ve dergiler paylaşarak toplanmıştır. Veri güvenilirliği sağlamak ve hata (bias) riskini kontrol altına alabilmek için, ilk önce tüm araştırmalar iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak incelenmiştir. Ardından ortak bir oturumda her iki araştırmacının sorulara oluşturduğu yanıtlar karşılaştırılmış ve tek bir metin üzerinde uzlaşma sağlanmıştır. İki araştırmacının arasında sorulara oluşturdukları yanıtlar bakımından uyumsuzluk söz konusu olduğunda, ilgili araştırmada yer alan bilgiler her iki

araştırmacı tarafından birlikte tekrar kontrol edilerek tek yanıt üzerinde uzlaşmaya varılmıştır. Bu süreçte herhangi bir soru hakkında uzlaşma sağlanmadığında tüm araştırmacıların katıldığı bir oturumda, tartışma yolu ile uzlaşma sağlanmıştır. Çalışma ekibinde yer alan iki araştırmacının hemşirelikte araştırma ve biyoistatistik alanlarında uzman olmalarından dolayı çözüm oluşturulamayan bir durum gelişmemiş ve ilave uzman yardımına gereksinim duyulmamıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma verileri dergilerin internet adresinde yayınlanmış araştırmalara dayalı olarak toplanmıştır ve genel olarak bu tür araştırmalarda etik kurul onayı gerekmeyi kabul edilmektedir. Ancak ülkemizde yayınlanan dergilerin talepleri doğrultusunda, bu çalışma için etik kurul onayı geriye dönük olarak alınmıştır. Çalışma protokolü Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (Tarih ve Sayısı: 30.06.2022-192012). Çalışma sürecinde incelenen araştırmaların yazarlarına ilişkin bilgiler gizli tutulmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler (n ve %) ve öyküsel anlatım kullanılmıştır. Soru formunda yer alan veriler “Evet”, “Hayır”, “Belirsiz” ve “Anonim” olarak kodlanarak IBM SPSS Statistics 25 programına kayıt edilmiş ve tanımlayıcı istatistikler çıkarılmıştır.

BULGULAR

İncelenen araştırmaların %26.2’si (n= 62) 2018, %31.7’si (n= 75) 2019 ve % 42.2’si (n= 100) 2020 yılında yayınlanmıştır. İncelenen ölçeklerin %96.9 (n= 373)’unda kullanılan ölçeğin çalışmanın amacına uygun olduğu ve %82.3 (n= 317)’ünde araştırma amacının ölçek yapısına uygun biçimde yazıldığı belirlenmiştir. Araştırmaların yöntem bölümünde ölçeklerin %84.9 (n= 327)’unda ölçek tipi ve %66 (n= 254)’sında ölçek amacının rapor edildiği saptanmıştır. Ölçeklerin %83.7 (n= 322)’sinde özgün ölçek sahiplerine atıf

yapıldığı, %11.2 (n= 43)'inde özgün ölçeğe ilişkin güvenilirlik bilgisinin (iç tutarlılık katsayısı) ve %74.8 (n= 288)'inde ölçeğin Türkçe formuna ilişkin güvenilirlik bilgisinin yazıldığı, %88.3 (n= 340)'ünde ölçeğin değerlendirme şekline ilişkin bilgi verildiği belirlenmiştir. Ayrıca ölçeklerin %50.9 (n= 196)'u için uygulanma şeklinin açıklandığı, ancak sadece %26.5 (n= 102)'inde verilerin ölçeğin Türkçe formunda belirtilen uygulanma şekline uygun toplandığı bulunmuştur. Yine ölçeklerin %76.1 (n= 293)'i için analizlerin, ölçeğe ilişkin bildirilen değerlendirme şekline (kategorik ya da sürekli değişken biçiminde) uygun olarak yapıldığı belirlenmiştir. Ölçeklerin %76.1 (n= 293)'i ile ilgili bulgular bölümündeki bulguların, %37.9 (n= 146)'u ile ilgili özet bölümündeki ve %46.5 (n= 179)'i ile ilgili metin sonundaki sonuçların ölçeğin değerlendirme şekline uygun olarak rapor edildiği saptanmıştır (Tablo 2).

TARTIŞMA

Ülkemizde hemşirelik araştırmalarında ölçeklerin kullanım biçimleri ve üretilen bilgilerin ölçek yapısına uygunluğunun incelenmesi amacı ile tanımlayıcı olarak yapılan bu araştırmada, 2018-2020 yılları arasında hemşirelik araştırmalarında kullanılan 385 adet ölçeğe ait bilgiler sunulmuştur. Elde edilen bilgiler ülkemiz süreli hemşirelik dergilerinde ölçek kullanılarak yapılan çalışmaların mevcut durumunu ortaya koyması bakımından değerlidir.

Araştırmalarda araştırılan kavram ve değişkenler ile ilgili verilerin en iyi şekilde toplanmasını sağlayacak yöntem ve araçların seçilmesi dikkat gerektiren bir konudur (Esin, 2014). Bu çalışmada, literatür ile uyumlu bir biçimde, incelenen ölçeklerin çoğunda ölçeğin çalışmanın amacına uygun seçildiği ve araştırma amacının ölçek yapısına uygun biçimde yazıldığı saptanmıştır. Bu sonuç hemşirelerin veri toplama aracının seçiminde gerekli itinaı gösterdiklerinin kanıtı olması bakımından değerlidir.

Bu çalışmada, incelenen çalışmaların yöntem bölümünde çoğu ölçeklerin tipinin (%84.9) ve amacının (%96.9) rapor edildiği belirlenmiştir. Bu bilgi hemşirelik araştırmacılarının, araştırmalarında kullandıkları ölçüm araçlarının amaç ve yapısının farkında olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Tablo 2. Ölçeklerin Veri Çıkarma Aracına Göre Değerlendirilmeleri (n= 385)

Değişkenler	n	%
Ölçek tipini belirtme		
Var	327	84.9
Belirsiz	58	15.1
Ölçeğin çalışmanın amacına uygun olması		
Evet	373	96.9
Hayır	12	3.1
Araştırma amacının ölçek yapısına uygun olması		
Evet	317	82.3
Hayır	68	17.7
Ölçeğin amacı rapor edilmesi		
Var	254	66.0
Yok	130	33.8
Belirsiz	1	0.2
Ölçek sahiplerinin referans olarak gösterilmesi		
Var	322	83.7
Yok	59	15.3
Anonim	4	1.0
Ölçeğin orijinal formu için güvenilirlik bilgisinin bulunması*		
Var	43	11.2
Yok	259	67.3
Anonim	2	0.5
Ölçeğin Türkçe formu için güvenilirlik bilgisinin bulunması		
Var	288	74.8
Yok	95	24.7
Anonim	2	0.5
Ölçeğin değerlendirme şeklinin açıklanması		
Var	340	88.3
Yok	45	11.7
Ölçeğin uygulanma şeklinin açıklanması		
Var	196	50.9
Yok	189	49.1
Ölçek ile ilgili verilerin rapor edilen uygulama şekline uygun olarak toplanması (yüz yüze/öz bildirim)		
Var	102	26.5
Yok	283	73.5
Analizlerin ölçeğin değerlendirme şekline uygun yapılması		
Var	293	76.1
Yok	63	16.4
Belirsiz	29	7.5
Bulguların değerlendirme şekline uygun yazılması		
Var	293	76.1
Yok	63	16.4
Belirsiz	29	7.5
Özetteki sonuçların değerlendirme şekline uygun yazılması		
Var	146	37.9
Yok	210	54.6
Belirsiz	29	7.5
Metin sonundaki sonuçların değerlendirme şekline uygun yazılması		
Var	179	46.5
Yok	177	46.0
Belirsiz	29	7.5

*Orijinal formu Türkçe olanlar dâhil edilmemiştir.

Bu çalışmada incelenen çalışmaların yöntem bölümünde, çoğu (%83.7) ölçeklerin özgün ölçek sahiplerine atıf yapıldığı saptanmıştır. Ancak yapılan atıfların doğru yazılıp yazılmadığı da önemli bir konudur ve bu durum bu çalışmada değerlendirilememiştir. Bu konuda yapılan bir çalışmada, Matthey (2021), bazı çalışmalarda babalar için Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği'nin geçerlik çalışmasına ilişkin referans gösteriminde hataların yapıldığını

bildirmiştir. Bu sonuç yazarların bu konuya ilişkin etik sorumluluklarının olduğunu ve yazacakları bilgileri araştırmalar yolu ile aktarılan bilgiler yerine, orijinal çalışmalarından edinmelerinin önemini göstermektedir.

Araştırmalarda güvenilir bilgilere ulaşmak için, kullanılan veri toplama araçlarının geçerli ve güvenilir olması gerekmektedir (Esin, 2014; Yıldız ve Okyay, 2019; Yücel Toy ve Güneri Tosunoğlu, 2007). Hemşireler araştırmalarında kullandıkları ölçme araçlarının geçerli ve güvenilir olup olmadığını bilmek ve gerekirse kullanacakları veri toplama araçlarının geçerlik ve güvenilirliğini test etmek zorundadırlar. Bu çalışmada incelenen çoğu ölçeklerin (%74.8) Türkçe formuna ilişkin güvenilirlik bilgisinin yazıldığı, ancak çok az bir bölümünde (%11.2) özgün ölçeğe ilişkin güvenilirlik bilgisinin bildirildiği bulunmuştur. Bu sonuç araştırmacıların bu konuya daha fazla dikkat etmeleri gerektiğini düşündürmektedir.

Bu çalışmada araştırmalarda kullanılan ölçeklerin önemli bir bölümünde (yaklaşık %89), ölçeğin değerlendirme şekline ilişkin bilgilerin yazıldığı belirlenmiştir. Bu bilgi elde edilen verilerin doğru değerlendirilmesi ve doğru sonuçların elde edilmesi bakımından önemlidir. Bu konu ile ilgili yapılan bir çalışmada, babalar için Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği'nin kesme noktası ile ilgili geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında yer alan bilgilerden farklı değerlendirmelerin yapıldığı bildirilmiştir (Matthey, 2021). Bu durum, gerçekte olması gerekenden farklı olarak, hatalı bilgilerin rapor edilmesine neden olmaktadır. Bu sonuçlar, araştırmacıların bu konuya ilişkin azami dikkat harcamalarının hayati öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırmalarda verilerin, kullanılan ölçme aracının yapı ve özelliklerine uygun olarak toplanmaması sistematik hata kaynağı olarak gösterilmektedir (Yücel Toy ve Güneri Tosunoğlu, 2007). Ölçeklerin geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışması sırasında nasıl uygulanması gerektiği belirlenmekte ve açıklanmaktadır (Yücel Toy ve Güneri Tosunoğlu, 2007). Bu çalışmada incelenen ölçeklerin sadece yaklaşık yarısının (%50.9) uygulanma şeklinin açıklandığı ve 1/4'ünde (%26.5) verilerin ölçeğin Türkçe formunda belirtilen uygulanma şekline uygun olarak toplandığı saptanmıştır. Bu

sonuç, hemşirelik araştırmaları yolu ile elde edilen verilerin güvenilirliği ile ilgili önemli bir hata kaynağını gösterebilir.

Ölçekler ile kesme noktalarının bulunma durumuna göre sürekli değişken ya da kategorik değişken yapısında veriler elde edilebilmektedir. Bu çalışmada çalışmalarda kullanılan ölçeklerin çoğu (%76.1) için yapılan analizlerin ölçeğin, çalışmada rapor edilen değerlendirme şekline (kategorik ya da sürekli değişken biçiminde) uygun olarak yapıldığı ve bulgular bölümünde uygun şekilde rapor edildiği belirlenmiştir. Ancak ölçeklerin yaklaşık 1/4'ü (%23.9) için analizlerin ölçeğin değerlendirme şekline uygun yapılmadığı ya da nasıl yapılması gerektiğinin belirsiz olduğu saptanmıştır. Yine bu çalışmada, araştırmaların özet ve metin sonunda rapor edilen sonuçların, çoğunlukla (sırası ile %37.9 ve %46.5) kullanılan ölçeklerin değerlendirme şekline uygun olmadığı belirlenmiştir. Bu şekilde sonuçların yeterince ve uygun biçimde sunulmaması, yanlış ve yetersiz yorumlanması bilimsel araştırmalarda hata kaynağı olarak gösterilmektedir (Yıldız ve Okyay, 2019). Bu sonuçlara göre çalışmaların önemli bir bölümünde rapor edilen bilgilerin doğruluğunun belirsiz olduğu, hemşirelik hizmetlerinde kullanımının sorun oluşturabileceği ve bu bilgiler dikkate alınarak daha dikkatle kullanılması gerektiği söylenebilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen bir soru formu kullanılarak araştırmacılar tarafından elde edilmiştir. Çalışmada sonuçların raporlanması ile ilgili veriler yorum içermektedir ve bu yorum araştırmacıların araştırma bilgilerinden etkilenmiş olabilir. Bu durumu (bias riskini) kontrol altına alabilmek için, çalışma verileri iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak elde edilmiş ve ardından görüş farklılıkları tartışma yolu ile giderilerek tek bir veri setine dönüştürülmüştür. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı da literatürde başka benzer ulusal ya da uluslararası araştırmaya rastlanamamasıdır. Bu nedenle çalışmanın dış geçerliği ve genellenebilirliğine ilişkin yorum yapılamamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, ölçek kullanılarak yapılan hemşirelik araştırmalarında çoğunlukla uygun ölçeklerin seçildiği ve

çalışmaların yöntem bölümünde uygun biçimde raporlandığı, yapılan analizlerin ve sunulan bulguların ölçeğin yapısına uygun olduğu sonuçları elde edilmiştir. Ancak ölçeklerin önemli bir bölümünde uygulanma şeklinin açıklanmadığı ve uygun uygulanmadığı, araştırmaların özet ve metin sonunda rapor edilen sonuçların çoğunlukla kullanılan ölçeklerin değerlendirme şekline uygun olmadığı bilgileri elde edilmiştir.

Bu sonuçlara dayalı olarak, araştırmacıların çalışmalarında kullanacakları ölçekler ile ilgili orijinal ve/veya Türkçe'ye uyarlanma çalışmasında yer alan bilgilere erişmeleri, verileri bu bilgilere uygun toplamaları, analiz etmeleri, bulgular ve sonuçlarını doğru ve yeterli yorumlamaları önerilebilir. Yine hemşire eğitimcilerin de araştırmacıların eğitimi ve araştırmaların yönetiminde bu bilgileri dikkate almaları yararlı olabilir. Ayrıca bu çalışma sonuçlarını destekleyebilecek benzer güncel çalışmaların ve ölçek kullanım hatalarını önleyebilecek yöntemlerin test edildiği deneysel çalışmaların da yapılması önerilebilir.

Teşekkür

Çalışmamızda veri toplama sürecinde yararlandığımız dergi editörleri ve makale yazarlarına teşekkür ederiz.

Fon kaynağı

Bu çalışma için herhangi bir fon desteği alınmamış ve çalışma giderleri yazarlar tarafından karşılanmıştır.

Çıkar çatışması

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

1. Atsü, S. (2011). Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği. *ADO Klinik Araştırma Dergisi*, 5(1): 764-769.
2. Akgül, A. (2003). Tıbbi Araştırmalarda İstatistiksel Analiz Teknikleri. 2. Baskı, Ankara: Emek Ofset Ltd. Şti., p. 1-95.
3. Bonsu Dan, O.M., Afoakwah, C.B., Abedi, M., Higgins, D., Austin, J. (2022). Ethics reporting in forensic science research publications – A review. *Forensic Science International*, 335: 111290. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2022.111290>
4. Bridoux, V., Schwarz, L., Moutel, G., Michot, F., Herve, C., Tuech, J.J. (2014). Reporting of ethical requirements in phase III surgical trials. *Journal of Medical Ethics*, 40: 687-690. <https://doi.org/10.1136/medethics-2012-101070>
5. Erdoğan, S. (2014). Araştırmaya Giriş ve Araştırma Süreci. (Erdoğan, S., Nahcivan N. & Esin N. Ed.). Hemşirelikte Araştırma: Süreç, Uygulama ve Kritik. Ankara, Türkiye, Nobel Tıp Kitapevleri Tic. Ltd. Şti., p. 3-27.
6. Erkuş, A. (2003). Psikometri Üzerine Yazılar: Ölçme ve Psikometrinin Tarihsel Kökenleri, Güvenirlilik, Geçerlilik, Madde Analizi, Tutumlar; Bileşenleri ve Ölçülmesi. 1. Baskı, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları No: 24, p. 34-148.
7. Esin, N. (2014). Veri Toplama Yöntem ve Araçları: Veri Toplama Araçlarının Güvenirlilik ve Geçerliliği. (Erdoğan S, Nahcivan N, Esin N, editörler. Hemşirelikte Araştırma: Süreç, Uygulama ve Kritik.) Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri Tic. Ltd. Şti. p. 193-232.
8. Güler, A., Halıcıoğlu, M.B., Taşgın, S. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık, Ankara, Türkiye, Ankamat Matbaacılık San. Ltd. Şti.
9. Guglielminotti, J., Dechartres, A., Mentré, F., Montravers, P., Longrois, D., Laouénan C. (2015). Reporting and methodology of multivariable analyses in prognostic observational studies published in 4 anesthesiology journals: a methodological descriptive review. *Anesthesia & Analgesia*, 121(4):1011-1029. doi: 10.1213/ane.0000000000000517
10. Held, U., Steigmiller, K., Hediger, M., Cammann, V.L., Garaiman, A., Halvachizadeh, S., Losdat, S., West, E.A., Gosteli, M., Reeve, K.A., von Felten, S., Furrer, E. (2022). The incremental value of the contribution of a biostatistician to the reporting quality in health research—A retrospective, single center, observational cohort study. *PLoS ONE*, 17(3): e0264819. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0264819>
11. Jeelani, A., Malik, W.R., Haq, I., Aleem, S., Muftaba, M., Syed, N. (2014). Cross-sectional studies published in Indian Journal of Community Medicine: evaluation of adherence to strengthening the reporting of observational studies in epidemiology statement. *Annals of Medical & Health Sciences Research*, 4(6):875-878. doi: 10.4103/2141-9248.144889
12. Karaçam, Z. (2019). Ölçme araçlarının Türkçeye uyarlanması. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1): 28-37.
13. Karaçam, Z. Şen, E. Yildirim, B. (2015). Evaluation of observational research reports published in Turkish nursing journals. *International Nursing Review*, 62(3), 394-403. doi:10.1111/inr.12186
14. Koçoğlu, T., Akın, B. (2020). Yazma Süreci. (Çevir Editörü: Gürsoy, E. Hemşirelikte Yayın Yazarlığı.) Ankara Nobel Tıp Kitapevleri Tic. Ltd. Şti. Ankara, Türkiye, p. 215-251.
15. Matthey, S. (2021). Errors and omissions in reporting research using the Edinburgh Postnatal Depression Scale for fathers. *Midwifery*, 102: 103071. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2021.103071>.

16. Nahcivan, N. (2014). Nicel Araştırma Tasarımları. (Erdoğan, S., Nahcivan N., Esin N. Ed.). Hemşirelikte Araştırma: Süreç, Uygulama ve Kritik. Ankara, Türkiye, Nobel Tıp Kitapevleri Tic. Ltd. Şti., p. 89-128.
17. Nahcivan, N., Seçginli, S. (2017). Sistematik derlemeye dahil edilen nicel araştırmaların metodolojik kalitesi nasıl değerlendirilir? *Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics*, 3(1):10-9.
18. Özdamar, K. (2003). SPSS ile Biyoistatistik. Yenilenmiş 5. Baskı. Kaan Kitapevi, Eskişehir, Türkiye, ETAM A.Ş. Matbaa Tesisleri.
19. Schroter, S., Plowman, R., Hutchings, A., Gonzalez, A. (2006). Reporting ethics committee approval and patient consent by study design in five general medical journals. *Journal Medical Ethics*, 32: 718–723, <https://doi.org/10.1136/jme.2005.015115>
20. Sümbüloğlu, K. & Sümbüloğlu, V. (1988). Sağlık Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri. Ankara, Türkiye, Basım ve Yayım San. Tic. Ltd. Şti.
21. Ünsal, A., Sökmen, S. (2011) Characteristics of the articles and authors in The Journal of Atatürk University School of Nursing. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, 14 (4): 10–16.
22. Wu, Y., Howarth, M., Zhou, C., Ji, X., Ou, J., Li, X. (2019). Reporting of ethical considerations in clinical trials in Chinese nursing journals. *Nursing Ethics*, 26: 973–983, <https://doi.org/10.1177/0969733017722191>
23. Yıldız, F., Okyay, P. (2019). Sağlık araştırmalarında yan tutma (bias) ve yan tutmanın değerlendirilmesi. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 4(2): 219-31. <https://doi.org/10.35232/estudamhsd.557653>
24. Yücel Toy, B., Güneri Tosunoğlu, N. (2007). Sosyal bilimler alanındaki araştırmalarda bilimsel araştırma süreci, istatistiksel teknikler ve süreci, istatistiksel teknikler ve yapılan hatalar. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1:1-20.
25. Yükseköğretim Kurulu. (2022). Yükseköğretim Kurumları, Bilimsel Araştırma Ve Yayın Etiği Yönergesi. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeli.aspx> (Erişim tarihi: 10.03.2022)